

Handelsman Johanna 30 okt 1807 - 19 maj 1899.

- 1800-talet kallas **nationernas århundrade. Nu föds den moderna nationstanken.** Först i Frankrike med parollen "Nationen det är vi". Så Tyskland. "Till tysk föds man" "till fransman väljer man att vara". Italien enas 1860. Ungerska kungariket 1867, Österrikar, tjeckoslovaker, turkar skapar länder. I Sverige skapas svenskar och i England engelsmän. I Finland skulle skapas finländare.
- 1800 **Sveriges folkmängd uppgår till 2.347.303.**
- 1800 **Sverige är ett fattigt land i utkanten av den tidens Europa. Landets 2,3 miljoner levde mest av jordbruk. Städerna var små med kor och grisar på gatorna.**
- Sverige är tvunget importera spannmål. Detta trots att 90 % av befolkningen sysslade med jordbruk. Nio personer kunde inte försörja sig själva och den tionde.**
- Under 1700-talets senare del och 1800-talets första hälft omvandlades den svenska landsbygden. Det gamla bondesamhället hade i hög grad byggts på sjärlvushållning. Gårdarna hade själva producerat vad som behövdes inom hushållet. Stora delar av jordbruksbefolkningen drogs in i marknadsekonomien. Jordbruket rationaliserades, produktiviteten ökade, och storböndernas livsstil kom alltmer att skilja sig från den allt större underklassen inom jordbruket. En stark folkökning gjorde tillgången på arbetskraft god. Välståndet växte bland de betsuttna bönderna varigenom deras köpkraft ökade.
- 1800-tal Segelfartygens århundrade, livlig trafik på Vättern.
- 1800-tal Kaffe blir allt vanligare bland allmogen.
- 1800 2089 personer bor i Ödeshögs socken.
- 1805 2118 personer bor i Ödeshögs socken
- 1806 - 1818 Svaga skördar i landet med höga spannmålspriser som följd. Bönderna börjar inse potatisens värde för potatisbränning till brännvin. Potatisodlingen flyttades från trädgårdarna till åkrarna. Det svårlagrade och svårtransporterade potatisöverskottet gjordes användbart. Dranken blev bra foder för kreaturen, "brännvinskärlekens förkläde", enligt Peter Wieselgren. Brännvin blev något av en nationaldryck. En utbredd misär på grund av arbetslöshet och brist på jord bland befolkningens fattigaste bidrog starkt till att efterfrågan på brännvin ökade. Hemman som hade råd brände både för eget bruk och för försäljning. Sverige stod inför den värsta superperioden i sin historia.
- 1807 **Johanna Nilsson föds den 30 oktober i Brodderyd i Ödeshögs socken.** Föräldrar var nämndemannen Nils Eriksson, 1759–10–22, och dennes hustru Stina Samueldotter, 1767–08–23. Han sades vara av folkungaätt. Hon hade sex syskon: Emanuel 1792–03–02, Maja, 1794–07–18, Peter, 1799–08.05, Samuel, 1801, 10–07, Sven, 1804–01–25, Johan Erik, 1810–10–12.. Napoleonkrigen pågår ute i Europa. Johanna kom att under sin levnad få vara med om stora omvälvningar.
- 1807 Svenskarna tvingas utrymma Pommern till fransmännen. 7 kompanier från Livregementet togs till fånga. De blev fria i freden 24 november 1809. 3 september 1810 avmönstrades de i Linköping. De hade sättpotatis i ränselarna: "På detta sätt skall potatis ätas", sa grenadjären

- och tog en sup.
- 1808 21 februari anfaller ryssarna Finland med 24.000 man.
Svensk-finska hären retirerar till Österbotten för att invänta förstärkningar.
- 1808 14 mars färklarar Danmark-Norge krig.
En engelsk flotteskader förhindrar en fransk armékår på 20.000 man att gå över sundet.
15 mars anländer marskalk Jean Bernadotte och tar befälet över trupperna.
16 mars mobiliserar livgrenadjärerna vid Holkaberget. Brist på 900 man som är fångar hos fransmännen. Nya soldater utskrivs raskt. Rot- och rusthållarna skall förse dem med mat för 14 dagar.
Marscherade mot Värmland. 300 man låg vid Prästbacka en bit in i Norge och blev en natt omringade. 72 tillfångatogs.
- 1808 Lantvärnsbataljonerna utskrivs bland ogifta män 18-25 år. 800 man kom efter svåra stormar över till Finland. Av dem kom 1/6 tillbaka resten tillfångatagna, dödade eller svårt sårade.
- 1809 **Sverige står på branten av upplösning.** Finland var förlorat till Ryssland och kriget fortsätter. Det sista fältslaget stod i Västerbotten vid byarna Sävar och Ratan. Striderna utkämpades mitt i samhället Sävar med ca 5.000 man på vardera sidan. Hela 3.000 man stupade eller sårades.
Danskar och ryssar lär ha enats om att dela Sverige vid Motala ström enligt rykten, som sprids i landet.
En statskupp organiserades.
Gardesofficerarna var förbittrade på kungen för att gardet degraderats.
Ämbetsmannakåren var förbittrad. Kungen fick följa sin egen väg, men han fick inget stöd i förvaltningen.
Friherre Carl Johan Adlercreutz, med medhjälpare i Västra Armén under överstelöjtnant Georg Adelsparre, tillfångatar kungen den 13 mars med hjälp av sex officerare och han föres som fånge först till Drottningholms slott därefter till Gripsholms slott.
Hertig Carl erbjödes kronan. Ett inbördeskrig hotade landet. Garderna återfick sina tidigare rangförhållanden samma dag.
Den 13 mars arresteras kungen. Den 14 mars beslöt konseljen om vapenvila på de olika frontavsnitten. Kung Gustav IV Adolf abdikar den 29 mars och avsättes av ständerna den 10 maj.
Landets prästerskap var lojala med kungen och vissa präster vägrade läsa upp hertig Karls proklamation i kyrkorna. Samhällets lugn kunde dock bevaras.
- 1809 Tyngsta freden i Sveriges historia när hela Finland och Åland lämnas, 1/3 av landet.
- 1810 -1870 Kraftig expansion av jordbruket. Rotyxor, spett, hävstänger och stubbrytare var redskapen.
- 1810 - 1840 Befolkningsökning 44 %. Freden, vaccinet och potatisen orsakerna enligt biskop Tegner.
- 1817 **Johanna 10 år. Skolgång.**
- 1819 Beslut om att Karlsborgs fästning skall byggas.
- 1820 **Skolundervisningen i Ödeshögs socken** diskuteras livligt. Det var svårt få lärare. Lärare var ofärdige drängen Peter Andersson, Bodebol, en grenadjär Stark samt Maja Stina Olofsdotter. Skolkassan, de besuttna bönderna samt

donationsmedel bekostade lärarnas löner och skollokaler i olika gårdar eller i någons stuga.

Dåvarande kyrkoherden, prosten Gustaf Rosén, hade föresatt sig att Ödeshögs församling skulle ha ett ordnat skolväsende. Han hade upprättat ett fullständigt förslag för undervisningens ordnande och omkostnaden för densamma. Han föreslog bl a att som lärare skulle anställas avskedade livgrenadjären Stark, "som ägde bepröfvad skicklighet att lära barn väl läsa i bok." Stark skulle bo i sockenkammaren och undervisningen skulle ske i sockenstugan eller nuvarande gamla kommunalrummet. I ersättning begärde Stark för varje barn "som han lärde väl och rent läsa innan uthi Catechesen och Psalm-Boken, det må fodra längre eller kortare tid 3 Rdr 16 skl Bco." De besparade räntorna av skoldonationerna uppgingo vid denna tid till 32 Rdr 37 skl 11 rst. Prosten beräknade att 6 barn från slättbygden skulle erhålla undervisning. Den övriga delen av räntan skulle användas till skogsbygdens barn.

Den 25 oktober 1820 konstaterar ordföranden i sockenstämman att undervisningen inte berett den nytta som åsyftats. På den antagna barnalärarens flit eller skicklighet fanns icke något att anmärka.

Orsaken till det mindre goda resultatet låg "endast i den tröghet och motvilja, som försports hos dem, vilka hade bort begagna sig af en så välgörande inrättning. "

Bland 9 fattiga och vanvårdade barn, som ägt tillstånd att kostnadsfritt besöka skolan, hade endast tre ordentligt infunnit sig. De övriga hade oaktat prestens uttryckliga kallelse och hans därefter särskilt givna föreställningar antingen inte kommit alls eller blott en och annan gång. Likaså yttrade prostens sitt bekymmer över att församlingens förmögnare innevånare inte dragit fördel av skolan trots att många av dem vore i stort behov av undervisning kostnadsfritt. Man beslöt att icke utmäta det straff, som författningen föreskrev utan i stället ge dem allvarliga föreställningar om att bättre iakttaga sin plikt.

Beträffande de förmögnares barn beslöts, att därest de ej bevistade skolan, skulle deras föräldrar, utom det vite, som lagen föreskrev, erlagga den antagne lärarens betryggande underhåll ett arvode av 3 Rdr 16 skl för varje barn.

Trots dessa bestämmelser visade det sig omöjligt att upprätthålla densamma. Församlingen fann det dock nödvändigt att bibehålla skolan för dem som skulle och ville undervisas.

1820 **Ödeshögs by. 19 gårdar och ca 200 människor.**

Bylaget, de i mantal skrivna bybönderna samt vissa hantverkare, svarar för själva byns skötsel.

Sockenstämman skall ansvara för

Skolundervisning

Fattigvård

Nöjeslivet

1822 **Göta kanals Västgötadel färdig. Vätterns isolering bruten.**

1823 **Nödår. Åbyån uttorkad. Kvarnar står stilla. Mjölby kvarn får anlitas. Vatten för djuren hämtas i Tåkern och Bonderydssjön.**

1824 Namndemansdottern **Johanna Nilsson gifter sig 7 november, 17 år gammal**, med drängen, sedermera kyrkvärden och hemmanägaren Jonas Peterson, 27 år gammal, född 1797 i St Åby och bosatt i Öna. Paret flyttar till Ödeshög och är år 1836 ägare till 1/2 mantal Gatugården, som då låg vid nuvarande torget. Hon arbetade i den lilla handelsboden på gården fylld av

dofter från lärft och kryddor och där allt med åren fanns att köpa från
storrutiga sidendukar till sill och bröstsocker, mjöl och kryddor.

Kyrkvårdarna hade ett ansvarsfullt uppdrag.

utsågs av sockenstämman

ett förtroendeämbete av gammalt anseende utan lön,

edsvurna

hade hand om var sin kyrknyckel

vårdade kyrkans egendom

uppbörden av kyrkans inkomster, testamenten efter avlidna,

ta in avgifter, gåvopengar, bötespengar,

svara för pengarnas förvaring i kyrkkistan,

i kyrkboden förvara av stämman beviljade materialier för kyrkorporationer,

deltaga och ansvara för kyrkbyggen,

nödiga inköp framförallt av nattvardsvin

årligen redovisa sitt fögderi för sockenstämman.

1826 Bytråtor om skötseln av gärdesgårdar mot Svembs by.

1827 Johanna Petersson får med åren 9 barn och fostrar dessutom 4 fosterbarn

Den 6 februari födes parets första barn Josefina Dorotea.

Hon gifte sig sedermera med affärsmannen Frans Schuknerkt Norrköping och
hade barnen Hilma, Eugenia, Hildur och Theodor.

1827 **Johanna fyller 20 år**

1828 **Den 20 december födes parets andra barn Christina Sofia. Hon dog i
unga år.**

1831 **Den 20 oktober födes parets tredje barn och deras förste son Johan
Casper. Han dog i unga år.**

1832 "I Ödeshög gjorde vi en espèce diné (=ett magert middagsmål) ånyo - då vi
nödgate taga till nåder den i nödfall medförda osten och medvursten. Under det
att hästarna gjorde ett vida läckrare mål - sågo vi oss om i **tvenne
handelsbodar och en lancasterskola** - i vilken senare vi hjärtligen skrattade åt
en liten gruvligt dum pojke - och monitörens harm och ondska. Båda pojkarna
voro lika små - varav uppstod en högst löjlig kontrast." (Knorring, Sofie von,
Resa omkring Vettern 1832, Alingsås 1984)

1832 **Handelsman Röhman** hade till prästerskapet inlämnat ansökan få bedriva
handel i Ödeshögs by. 17 juni 1832 ansåg sockenstämman "en handels
drifvande på landet vore för orten högst gagnelig."

Tydiligen hade handelsman Röhman redan tidigare varit verksam på orten.

Det berättas 1828 att han på landet utlämnat säd till nödlidande. Säden hade
han på egen risk inköpt på annat håll.

Tydiligen fanns ytterligare en handelsbod i Ödeshög.

Tändstickor kunde man köpa på apoteket för 8 skilling lådan. En daglönare
hade ej mer i dagspenning än att det räckte till 3 askar tändstickor. "Tänk vad
gott det är" skriver en hävdatecknare från Småland om tändstickorna och att
priserna sänktes.

Affärsverksamheten var föga utvecklad i Ödeshögs samhälle. Allt som
behövdes tillverkades i hemmet. Vad man inte själv kunde åstadkomma
svarade sockenhantverkarna och de andra yrkesmännen för.

Marknad hade hållits i St Åby, men av någon anledning kom de att inställas.
Detta medförde naturligtvis behov av affärsrörelse i Ödeshög.

1832 **Göta kanal fullbordas** efter 20 års arbete under ledning av Baltzar von

Platen. Västerhavet och Östersjön har förbundits. Vättern stod öppen för sjöfart åt alla håll, då nu ösgöotalinjen invigts.

Skalden Carl Fredrik Dahlgren skrev år 1834:

"O dyrkansvärda kanal - Du evigt är och blir för smal."

Kanalens östgötadel invigdes av Karl XIV Johan i Söderköping, då de båda östgötaregementernas sammanslagna musikkårer konserterade.

Kanalen var Sveriges hittills största byggnadsverk, 190 km lång, 3 meter djup och som regel 26 meter bred vid vattenytan. Kanalen har inte mindre än 58 slussar. Kanalen har kostat över 15 millioner rdr.

Under första tiden passerades kanalen av cirka 1 000 faryg årligen, men årssiffran steg till cirka 4 000 från 1880 till sekelskiftet.

Nu bryts vätterbygdens isolering, vilket har betydelse framför allt för avsättningen av jordbruksprodukterna. **Goda år var det stora överskott av säd - denna kunde nu vattenvägen transporteras dit, där priserna var bäst. T o m England upptäckte nu som köpare. Det blev ökad efterfrågan på smör, ägg och kött. Ömtåliga varor behövde ej längre saluföras på torget utan avhämtades av fartyg med regelbundna turer. Priserna steg med 30 - 40 procent men även värdet på jorden.**

Segelfartygen drogs genom kanalen av människor eller av oxar. Senare ersattes de med ångdrivna bogserbåtar.

Ångbåtsåldern kulminerade omkring 1860.

År 1865 är sjöfarten fortfarande livlig men åtskilliga fartyg har övergivit Göta kanal till följd av de nu öppnade oavbrutna järnvägsförbindelserna mellan Stockholm och Göteborg och mellan Stockholm och Jönköping.

Något som samtidigt lades ner var diligensen Norrköping- Linköping- Jönköping.

1834 **Koleran uppträder för första gången i Sverige. Koleraepidemien börjar i augusti i Stockholm och drabbar nästan i hela landet.**

Även Ödeshög drabbas. Byamännen anhåller hos sundhetsnämnden att den nya kyrkogården skall invigas. Officiellt dog 3 500 människor i Stockholm, 2 000 i Göteborg och i hela Sverige minst 12 000.

Under höstterminen var undervisningen inställd i socknarnas skolor i St Åby och Ödeshög.

"Ingen af Hemmansägarna ingick på att antaga några särskilda sjukväcktare, vårdare eller sjukhus; utan åtager sig hvarje husägare att sköta sina sjuka sjelf, såväl på gårdar som på ågorna boende. Alla friska böra så vidt möjligt är frånskiljas de sjuka, äfvensom där de döde ligga."

1834 Paret Pettersson börjar förberda sig för det väntade laga skiftet av byn.

En bra mangårdsbyggnad flyttas från Backasand ner till Gatugården.

1835 **Marknad i Ödeshögs by eller Kulltorp**

1836 Tåkern torkar ur och folk kan gå över sjön.

1835 Familjen Ptettersons får sitt **fjärde barn dottern Emilia Aurora, född 26 mars 1835 död 1916.** Hon gifte sig 1857 med hovrättsnotarien Israel Abrahamsson bosatta på Västergården i Hästholmen, där hon drev hamnschweizeriet. En inrättning, som införts av invandrande schweizare i Göteborg 1800 och i Stockholm. I schweitzeriet serverades kaffe och andra förfriskningar i form av finare spritsorter tillsammans med sockerbagarens produkter i form av goda bakelser. Här serverades också smårätter. Ett

- modernt kaffé. Strindberg säger att dessa "Besökas af riktigt fint folk, en del till och med af fruntimmer."
- Huset flyttades efter konkurserna ner till hamnen och blev hamnkontor år 1890.
- En son till familjen har överlämnat handlingsman Johannas sidenklänning till Ödeshögs Hembygdsförening.
- 1837 Femte barnet, **fjärde dottern Florentina Johanna Jeanna födes 1837 den 7 juli** och dog 1922. Hon blev banktjänsteman i Linköping och slutligen vid anställd vid postverket. Hon övertog fastigheten vid Storgatan i Ödeshög, Gatugården. Hon var bosatt i Linköping.
- 1839 Det berättas av syskonen Löf att den natt Jeanna dog gick hon genom huset. **Kung Karl XIV** far genom Ödeshög med landshövding Friherre Palmstjerna, Biskop doktor Hedrén samt ortens prästerskap.
- Kungen stannar vid Svanshalsstenen rest till minne av kronprinsens genomresa, "Prinsastenen". En summa pengar utdelas till de fattiga. Äreport möter honom i Skänninge.
- 1840 **Parets sjätte barn, dottern Jenny Olivia, födes den 9 februari, död 1929. Hon bodde hela sitt liv kvar i Ödeshög.** Hon ägde huset "Lugnet" på Surbrunnsgatan. Hon hade en husföretändarinna Sofi, som skötte om huset och ekonomin. Hon hyrde ut en stenmangel i boden för 25 öre per timma. Sofi lär ha haft en lön av 5:- kr per månad och av den skänkte hon en del till missionen.
- 1840 Huset har senare flyttats till Skolgatan och bebos i dag av Rolf Blomkvist. Jöns Jacob Berzelius, kemisten, ombads bli ordförande i **Silkesodlingssällskapet**, som startat år 1830 under kronprinsessan Josefines högsta ledning. En 40.000 mullbärsträdplantor utplanterades bl a i Skåne och på Gotland. Ett misslyckat försök hade gjorts på 1700-talet. Bara 1844 uppfodrades 50.000 larver på fåfånga försök, ty de dogo alla innan tredje hudombytet. Orsaken var det kalla klimatet med exceptionellt kalla vintrar. Verksamheten upphörde i slutet av 1840-talet.
- 1840 Även på Omberg och Visingsö fanns planteringar. **Bystämmobeslut om laga skifte.** Det genomfördes under stor vända fram till 1952.
- 1840 När bönderna beslutade om **skiftet** bestod kyrkbyn av 19 gårdar med lika många åbor. Ca 200 personer bodde i byn. **Gårdarna låg tätt samlade på bymarken söder och sydost om kyrkan. Byns åkermark var uppdelad i ett nordligt och ett sydligt gårde**, som i sin tur uppdelats i långsmala tegar. Varje gård hade en mängd små tegar i de båda gårderna.
- På bytomten låg gårdarna på mindre eller större gårdstomter, som i regel gränsade till någon fågata. Genom hemmansklyvning hade flera av de ursprungliga gårdarna delats upp i mindre enheter. Därför kunde man hitta både två och tre uppsättningar av mangårds- och ekonomibyggnader i trä på tomterna.
- Varje gård bestod av boningshus, stall, fåhus, loge, lada och vagnsskjul. Mot gatan fanns i regel ett portlider.
- I och med att det blev ensamgårdar ökade åkerarealen allt mer på bekostnad av lövängar och ängar. Kreaturen fick alltmer sitt foder från vallodling på åker i stället för från den naturliga ängen.

Vid skiftet fanns det ett par hundra invånare i bykärnan. De flesta var på något sätt knutna till gårdarna men genom att byn var centrum för socknen fanns det även fall som var knutna till en del administrativa funktioner, tingsplats. Här fanns bostället för församlingspräst, sockenstuga, fattigstuga, magasin och organistställe.

Skiftesarbetet i Ödeshög pågick i 12 år under mycket tröta.

Flera av socknens gärningsmän eller hantverkare bodde också i anslutning till kyrkbyn. (Wikdahl Magnus: Bebyggelsen i Ödeshög)

I samband med skiftet försvann gästgiveriet från Ödeshög och i början på 1850-talet öppnades ett nytt gästgiveri i Backasand.

På 1820-talet fanns 4 hållskjutsar jämte gästgivarens egna och 44 reserver. Många av byns småtorp och soldatstugor flyttades också i samband med skiftet.

1840

Ödeshögs by innehåller 9 1/4 mantal.

1 mantal	Skrapegården innehåller	20 stänger i Bymål
1/2 "	Gästgivargården "	10 " "
1/2 "	Prästgården "	10 " "
1 "	Södergården "	28 " "
1 "	Gatugården "	20 " "
1 "	Skattegården "	30 " "
1 "	Riddargården "	30 " "
1 "	Pilgården "	20 " "
1/2 "	Brännegården "	10 " "
1/4 "	Rangelrumpan "	6 " "
1/2 "	Lyckan "	10 " "
1 "	Klockaregården "	30 " "
9 1/4 "		224 stänger

Rangelrumpan benämnes efter 1870 Jeanneberg

Gästgivargården benämnd efter 1867 Lillgården.

På byns ägor fanns backstugor, torp och någon eller några handelsbodas, apotek, skolhus mm.

Klockaregården inköpes år 1840 av nämndeman Samuel Samuelsson från Mickelstorp i Adelöv. Kastanjerna framför huvudbyggnaden planterades i maj månad och hämtades från Mickelstorp.

Vid skiftet diskuterades bl a

om delningsgrund

om undantag av oskiftad mark

om utflyttningstider

om bidrag därtill, kontant och i körslor av kvarboende.

om odlingsersättning

om stubbjord, gödsel och vanhävds ersättning

om ståndskogsavverkning t ex 3 år i äng och 10 år i skog.

om tomtöreersättning

om källor

om samfälld mark, vägar, lertag, sandtag, diken

om hägnader mellan ägorna.

Skiftet innebar

att alla enskilda ägor i en by, vilka tidigare varit uppdelade i mängder av små områden, nu lades samman till större. Samtidigt tvingades byns delägare att flytta ur byn, ofta kilometervis bort till det nya området. Produktionen kunde med en driftig bonde ökas och bonden kunde få bättre möjligheter att mekanisera driften.

- 1840 Den 1 januari öppnas **postkontor i en fastighet i Backasand**, föregångaren till läkarbostaden och Rosenlunds ålderdomshem.
Enligt 15 januari 1840 utfärdad posttaxa betalas för ett paket till Stockholm på 8 lod 14 skilling.
Postmästarens lön är 137:- kronor per månad.
- 1841 **Petterssonparets sjunde barn, sjätte dotter Viktoria Amanda, födes den 6 augusti.** Hon dog i Eskilstuna 1923. Hon var ogift och tjänstgjorde som telefonist i Mariefred
- 1842 **Johanna fyller 30 år**
- 1842 **Kyrkvårdsparets åttonde barn, sjunde dotter Adelina Ada Birgitta Kristina, födes.**
Hon ingår äktenskap med sjökaptan S O Hallman i Trollhättan. De får fem barn. En son blev docent vid Tekn högskolan i Stockholm, v stadsarkitekt i Stockholm. En dotter till paret blev den första kvinnliga studenten i Linköping år 1890, som privatist.
- 1842 **Folkskolestadgan.** Socknen skall bekosta skolhus och lärare.
- 1842 - 1847 **Sjön Tåkern sänks 1/3.** Gamla sjöstranden syns tydligt vid torpet Hovgården vid Svanshals kyrka.
- 1845 **Lika arvsrätt för män och kvinnor, bröder och systrar.** Lika arvs- och giftorätt var en mycket viktig kvinnofråga denna tid. All egendom blev gemensam i ett äktenskap och man och kvinna ägde hälften var. Som hustruns målsman fortsatte mannen att förfoga över hustruns egendom. Han fick dock ej försälja den utan hennes medgivande.
- 1845 **Belut om rätten att öppna handelsbod för enskilda.**
Detta beslut öppnar möjligheten för handel för t ex handelsman Jonas Pettersson, Gatugården, och hans hustru, handelsman Johanna.
- 1845 *Gårdfarihandel med brännvin förbjudes.*
- 1846 års lagstiftning innebär att Oscar I avskaffar skråtvånget, handelsförordning som frigör handeln på landsbygden utom i områden närmast städerna, 3 mil.
Handelsbodar får upprättas. Livet på landet förändras. Lanthandeln sprider varor. Nya möjligheter öppnas för välfrejdade kvinnliga näringsidkare, som kunde syssla med bl a försäljning av nipper, kläder, sytillbehör, tvål och mindre handel. Förutsättningen för handel var att självhushållet på gårdarna minskade. Industrialiseringen med avlönade arbetare, som själva ej kunde producera nödvändiga varor, gav förutsättningarna för lanthandeln. Ju fler jordbrukare som lämnade jordbruket och blev lönearbetare desto större blev kundkretsen och därmed underlaget för handeln.
De första fackföreningarna bildas.
Före detta årtal skulle i princip all handel och allt hantverk ske i städerna. Hantverkare kunde nu bosätta sig utanför städerna. Skråna förlorade nu sin betydelse.

Den ökade omsättningen i handlingsman Johannas lilla bod nödvändiggjorde årliga utlandsresor, vilka även hade stor betydelse för hennes personliga utveckling.

Marknader, som hade godkänts av Kommerskollegium, fick förekomma på vissa orter. En sådan marknad fanns sedan 1700-talet i Kulltorp utanför Ödeshög.

Fasta köpmän kunde också - efter vederbörligt tillstånd - få etableras i folkrika orter med långt avstånd från stad.

Sockenstämman hade även tidigare fått anställa vissa nödvändiga sockenhantverkare och till och med bestämma priset på varorna.

(Ödeshögsbor sid 74 - 79)

Gårdfarihandeln var mycket utbredd.

Vid denna tid fanns tre handelsbodar i St Åby socken och fyra i Ödeshög.

Handelsman Johanna var i sin krafts dagar.

1846 **Ödeshögs byalag fattar beslut om gärdesgårdarna**, som löpte utmed landsvägen genom byn. Snön blåste nämligen ihop och lade sig över vägen. Bystämman beslutade att de gärdesgårdar, som hade olaglig höjd eller olagligt avstånd från vägen måste plockas ner. Uppsättning av ny gärdesgård skulle bekostas av bykassan.

1846 **Ödeshögs hantverkare** (Kalle Bäck)

smeder, 3 st

hovslagare

sadelmakare

skräddare, 1 st

murare

hattmakare

tunnbindare

skomakare, 2 st

målare

instrumentmakaregesäller, 2 st

senare tillkom

snickare

slaktare

urnmakare

färgare

En hanterkare stod förmodligen denna tid socialt mellan torpare och självägande bönder. Han skiljde sig från dessa genom att han producerade varor och tjänster.

(Ödeshögsbor sid 74 - 79)

1847 Sockenstämman begär den 12 december tillstånd för torgdag varje tisdag. **Detta var begynnelsen till Ödeshögs sedermera så livliga torghandel från 1848.**

Något egentligt affärsliv förekom ej i Ödeshögs by. Detta förekom endast vid den årliga marknaden. Hade allmänheten något att torgföra eller göra uppköp fick man bege sig till Gränna.

St Åby synes ha haft marknader i oktober månad. Ödeshög hade två marknader årligen fram till 1872, då de flyttades in i Ödeshögs samhälle.

Det berättas att Johanna alltid gick klädd i svart sidenklänning, även då hon gjorde affärsresor utomlands till Tyskland och Danmark och de lär med åren ha blivit många. Hon fick genom dessa resor nya intryck och nya idéer i en omfattning, som inte var vanligt bland den tidens kvinnor. **Hon fick allt mer att säga till om i den lilla byn, pengar hade hon men även mycket idéer och gott förstånd.**

1848 **Ödeshögs torghandel startar varje tisdagsförmiddag** på den öppna platsen vid Gatugården, ägd av handelsman Jonas Pettersson. Salubodar uppföres

längs torgets sidor. Byalaget fastställer regler och föreskrifter för försäljningen. År 1866 bestäms t ex att de som vill sälja fabrikstyger på torgplatsen betalar 2 riksdaler per torgdag.

I dessa bodar har under åren förekommit olika slags försäljning. Ett par drev ett tag handel med enbart blomkrukor. Butiken hölls öppen enbart torgdagarna. Handel med mjöl och gryn har förekommit liksom försäljning av målade möbler. Längst ut mot Riddargatan fällde handelsman Nordström ut en lucka, som fick tjänstgöra som disk. Kunderna stod alltså på gatan och handlade undertröjor och kalsonger och tjocka strumpor. Granne med Nordström var en köpman från Tranås vid namn C O Fridlund, som köpte upp ull och andra jordbruksprodukter. Det var ett tag skrotaffär ägd av John Ohlsson i en av bodarna. o s v.

(I Rökstenens bygd sid 193)

1848 **Borgerliga kommunen övertager ansvaret för fattigvården.** Enligt lag avskaffas tiggeriet.

1848 **Familjen Petterssons nionde och yngsta barn föds, Gustaf Hugo Georg, andre sonen.**

Han tog studentexamen före 15 års ålder år 1862 och året därpå kameralsexamen. Han rökte långpipa och drack toddy på världsmånen. Den yngste sonen var Johannas älsklingsbarn. Han stadgade sig med åren och lovordades som nitisk och energisk. Han tog fil.kand.examen 1873 och blev läroverksadjunkt i Jönköping 1877. Han fick ett tidigt slut och avled i Linköping 1886 till sin moders stora sorg

Hemmet var känt för stor gästfrihet med omtalade gästbud och för ungdomarna ordnades muntra och glada ungdomsdanser, säges det.

Ett av fosterbarnen känner vi till: Hilma Jonasson på Smedjegatan. Hon var anställd på apoteket i Ödeshög. Hon levde till 1821 då hon "dog för egen hand".

1849 I Ödeshögs Brandstodsbolags protokoll 24 juni 1849 nämndes § 2 att handelsman F. T. Schaknekt anmäler att han till Fru Johanna Petersson överlåtit sitt brandförsäkrade Handelsvarulager.

1850-talet **Ångbåtstrafiken upplevde sin glansperiod.** Järnvägarna hade ännu ej börjat inkräkta på transportvolymerna av gods och passagerare. Ångbåtsturerna bjöd på komfort. Båtarna var också en möjlighet att resa för de icke så penningstarka. Oavsett om man reste med eller utan hytt låg ångbåtstaxorna lägre än hästskjutsens.

1850 **Folkskollärare Anders Berg kommer till Ödeshög för ett par år.**

I synnerhet under 1850 - 1860-talet ägnade sig handelsman Johanna med stor iver åt jordbruk. Genom sin praktiska läggning lyckade hon med sina föresatser. Hon inköpte gårdar för lånade pengar.

Fransk-tyska kriget får sina verkningar i landet, spannmålskraschen och de svåra tork- och nödåren på 1860-talet gör sitt till. .

Omkring år 1850 flyttade hon mangårdsbyggnaden från Åby Norrgård till Ödeshögs Gatugård och flyttar senare affären till den nu sk Löfska fastigheten vid Storgatan mitt emot Sockenstugan. Ingången till affären låg på husets högra gavelns högra hörn skyddat av ett snedtak.

1852 **Johanna har uppnått 40 år**

1856 - 1859 **Hästholmens hamnplats anlägges.**

Hamnbolag bildas på initiativ av hannelsman Johanna och kapten Rosin. Hon lär ha spelat en viktig roll för tillkomsten av Hästholemdns hamn. Det berättas att hon en gång vid omlastningen av varor från en skuta i hamnen fastnade i en silltunna med den påföljd att den energiska frun föll i sjön. Med några kärnfulla yttranden: "Här ska fan i mej bli en hamn, det ska jag bli man för," lovade fru Johanna, att den platsen snart skulle få en hamn. Och hamn blev det.

1856 -1859

Hamnplatsen i Hästholmens bygges.

Hästholmens hamn har fungerat som hamn långt innan nuvarande hamn kom till. Under flera århundraden var Hästholmens hamn egentligen blott ett läskydd bakom "Husbacken", borgholmen, där fyren nu ligger, och omöjlig att vid svårare pålandsvind kunna angöra. Skutorna, som ankrade på insidan, lastades via landgångar, som lades ut på bockar i vattnet från lastberget, ett namn som fortfarande lever kvar på 1970-talet. Det var först med tillkomsten av Göta kanal, som man började fästa uppmärksamheten på denna välbelägna utfartsort till den mellersta slättbygden.

På initiativ av handelsidkerskan Johanna Petersson i Ödeshög och kapten F Rosin bildades Hästholmens hamnbolag bestående av 925 aktier vardera på 25 kronor.

(Östgöta-Kuriren 9 april 1885) (I Rökstenens bygd sid 204)

År 1856 blev en provisorisk tilläggsplats färdig på holmen och det bestämdes att "fatyg, som ankrade på redde vid den hittills vanligen använda platsen" t v ej behövde betala någon hamnavgift.

Ett hamnbolag bildas, som arbetar med en beräknad anläggningskostnad av 22.600:- R:dr R:mt med 10.000:- R:dr i bidrag utan återbetalningsskyldighet. Den 26 februari 1856 hölls första protokollförda sammanträdet med dem, som var intresserade bilda ett bolag. Idén var att bygga en bro mellan fastlandet och holmen Husbacken och en hamnanläggning vid Hästholmen. De små holmarna i viken kallades Kungaskäret, Måkbergen, Lortknölen och Stängsberget. Förslaget hade väckts av Majoren och Riddaren Friherre G. de Geer, som emellertid icke finns bland stiftarna.

Deltagare i det konstituerande sammanträdet 26 februari 1856 var:

J.G. Schenström, kyrkoherde, V Tollstad

August Svensson, lanthushållare, Orrnäs

Gustaf Persson, Haningetorp

C.R. Siegbahn, Ödeshög

A.R. Siegbahn, Ödeshög

Gustav Lagerlöf, Hästholmen

Sven Petter Persson, Tegneby

C.G. Andersson, Sjöstorp

Anders Nilsson, Tegneby

Anders Jonsson

C.J. Pettersson, lanthushållare, Åby

Olaus Nilsson

Johan Jönsson

Jonas Nilsson

Johanna Peterson, Ödeshög

Alfred Andersson

G. Jonsson

Fr. Aug. Svensson.

Gustaf Larsson, rusthållare, Norrö, jämte Gustaf Persson utsågs att inkassera halva den då tecknade aktiesumman. Orgelnisten (klockaren) i V Tollstad Svenertz utsågs bli bolagets ombudsman.

I april 1856 ledde löjtnant Levijn arbetet. Han åtnjöt arvode med 3 riksdaler silvermynt per dag jämte 1 riksdaler 12 skilling samma mynt i dagtraktamente. Herr Capitain Rosin på Alvastra hade ordnat vektyg och material.

Till direktion utsågs prosten Rudebeck, Åby
 capitain Rosin, Alvastra, **ordförande**
 lanthushållare Svensson, Ormås
 orgelnist Svenertz, V Tollstad
 Lagerlöf, Hästholmen
 komminister Siegbahn, Ödeshög
 Anders Nilsson, Tegneby
 Carl Andersson, Sjöstorp
 S.P. Persson, Tegneby.

1857 **Ödeshögs kyrka renoveras.**

1857 **Ödeshögs kyrka får altartavla av G A Engman.** Tavlan bekostas av fru Johanna Pettersson, känd och bekant av äldre sockenbor som handelsman Johanna. Hon ville på detta sätt högtidlighålla de bägge yngsta döttrarnas konfirmation, Amanda och Ada. .

1857 Makarna Pettersson gifter bort sin tredje dotter, 22 år, med hovrättsnotarien Israel Abrahamsson. Paret bosatte sig på Västegården i Hästholmen, där hustrun Emilia Aurora drev hamnschweizeriet.

Handelsmen Joahna följer med stort intresse sina barns uppfostran. Den fäderneärvda gästfriheten visades också i rikt mått i kyrkvärdfamiljen med glada ungdomsfester för den stora barnaskaran. Dörrarna stod öppna för hög och låg, för rik och fattig.

1857 Efter försök med tre olika blad startar i Vadstena "Wadstena läns tidning" och fortsatte till Östgöta-Bladet övertog densamma 1933.

1858 Rödsoten härjar.

1858 **Full näringsfrihet införes.**

1858 **Husagan avskaffas**

1858 **Konventikelplakatet upphäves.**

1859 Charles Darwins "Arternas uppkomst" publiceras och väcker enorm debatt.

1859 Slaget vid Solferino. Röda korset bildas.

1859 - 1934 **Skogsskolan på Höje.**

1860 **Husbehovsbränningen avskaffas**

1860 Lagen om religionsfrihet

1860-tal Frask-tyska kriget får sina verkningar i landet, **spannmålskraschen och de svåra tork- och nödåren på 1860-talet.**

1860 **Magasin i Hästholmens hamn uppföres.**

1862 **Johanna är nu 50 år gammal.**

1862 **Gårdar familjen förmodligen ägde denna tid.**

1. 1/2 mantal frälse Gatugården i Ödeshögs socken	12.000:-
2. 1/2 mantal kronoskatte Riddargården	
1/8 mantal kronoskatte Brännegården.	
9/10 mantal kronoskatte rusthåll Skrapegården	36.000:-

3. 1 mantal frälse med såg och qvarn Slangeryd i Trehörna socken 40.000:-
 4. 1/4 mantal Västergården, Hästholmen
 1/8 mantal Norrgården, Hästholmen
 1/16 mantal Södergården, Hästholmen
 allt kronoskatte i V Tollstads socken 10.500:-
 5. Gården och halfa tomten No 55 i kvarteret Postiljonen i Gränna stad
 1.470:-

99.970:-

1863 **Kolmagasin i Hästholmens hamn uppföres.**

1860 - 1870 Smedjegatans södra del byggs ut.

1860 - 1890 **Industrialiseringen av Sverige**

1861 Alvastra kloster restaureras av P A Säve.

1861 **Hästholmens hamn** besökes av 90 segelfartyg och 58 ångbåtar. Spannmål, sprit, ägg, smör och spik forsals ut från hamnen medan virke, porslin, sill och salt lastas in vid hamnen. Regelbunden trafik kommer först igrång från detta år i hamnen. S/S Oscar, S/S Vättern,, S/S Örn och S/S Svan m fl båtar anlöpte hamnen. Hamnavgiften var 100:- kr per båt och år. 1862

Kommunallagen

1863 - 1951 7 kommuner

1951 - 1968 Alvastra och Ödeshögs kommuner

1969 - Ödeshögs kommun

1862 **Läkarvillan planeras vid Smällalidsbacken, Backasand. Apotek dröjer.**

Den 11 mars 1862 sammanträdde de av Lysings och Dahls häradsbor den 21 januari tillsatta kommitté för föranstaltande om inköp av jord och uppförande av byggnader till läkarbostaden och apotek mm inom häradet. Ordförande var C J Pettersson, Äby Westergård.

Först diskuterades platsen för husen. Dels hade den 20 februari Fru Pettersson i Ödeshög, gjort anbud varigenom hon kostnadsfritt upplåtit en invid Klockarebostaden varande på Riddargårdens ägor belägen jordrymd och dels ett anbud från samma dag utav Gästgivaren L. Rehnberg i Backasand varigenom han upplåtit för läkarbostad och apotek samt tingshus en på Åby Norrgårds eller Backasands ägor invid landsvägen ovanför Smällanlidsbacken belägen jordrymd av 2:ne tunnland.

Vid omröstning på de två förslagen förklarade Herr A. Svensson i Orrnäs, Christoffer Andersson i Heda och Gustaf Persson i Haningetorp att de ansågo den berörda bostaden och apotek borde uppföras i Ödeshög på den av Fru Pettersson upplåtna jorden. Platsen för läkarbostad ansåg de lämpligare i Ödeshög, där det fanns tingshus och torgplats samt där anvisad jord hade dubbelt så högt värde som den vid Backasand.

Ordföranden D J Pettersson och Anders Svensson i Överby ansågo däremot att ifrågavarande bostad jämte övriga bygnader borde uppföras på den i Backasand upplåtna jorden. Gästgivaren Rehnberg hade ytterligare förtydligt och förbilligat sitt anbud och de ansåg denna plats bekvämare belägen för besökande från Lysings landsbygd samt från Dals härad som skulle få gemensam läkare. Den närbelägna gästgivargården vore till stor nytta så väl för läkaren som häradsborna genom att skjuts lättare kunde få bud och att hämta läkare då sådant erfordrades. De ansåg dessutom att platsen i Backasand var sundare belägen.

Ritningar på huset upprättat av byggmästare J A Larsson i Tistorp antogs.

Ordföranden fick i uppdrag gå i författning om hur avgiften för bygget, 6 öre av varje mantalsskriven person, skulle indrivas.

Beslutet om förläggning överklagades. (*acc nr 83 Ödeshögs bibliotek*)

Läkarbostaden uppfördes i Backasand.

Men vid extra sockenstämma år 1862 behandlas byggnader till läkarbostad och apotek. Stämmans beslutar, "att efter från predikstolen skedd pålysning erforderligt timmer och spånvirke skulle från Lysings Härads Allmanning till besparing af kontant transportkostnad framskaffas till den bestämda byggnadsplanen vid Backasand med 3 par lass per hemman."

Apoteket kom dock aldrig att ligga i Backasand utan endast läkarbostaden. (Det framtida Rosenlunds ålderdomshem)

1863 Den 8 maj 1863 fick alltså apotekare Frans Gustaf Lundgren kungligt brev på ett självständigt apotek i Ödeshög, inrymt i nuvarande fastigheten Storgatan 12. Det var nog inflytelserika personer i kyrkbyn, som lyckats med att flytta förläggningen av apoteket .

1863 **Apotek** bygges invid sockenstugan i fastigheten Storgatan 12. Det befintliga huset flyttas och blir ölstugan "**Klubben**" beläget vid Storgatan mot torget. Detta hus flyttades senare till en plats ovanför brandstationen/kommunalkontoret och gatan kallades Klubbgatan.

Den 8 maj 1863 får apotekare Frans Gustaf Lundgren kungl brev på det självständiga apoteket i Ödeshög. Verksamheten bedrivs i fastigheten till 1948, då apoteket flyttas till nybyggd lokal Nygatan 5.

Vid ordinarie sockenstämman 6 december 1854 hade apoteksfrågan ventilerats. "På hemställan om behovet att ett från någon av nästgränsande städer å tjenlig local i denna ort anlagt filialapotek under ledning av skicklig och i allmännare sjukdomars behandling förfaren provisor, insåg församlingen, under enhälligt bifall. det gagneliga och välgörande i tillgången av en sådan inrättning."

Inget hände dock.

Efter fem år kommer ärendet åter upp på sockenstämman. Den 6 juni 1859 noteras" att sedan apotekaren i Vadstena lovat att på egen risque och ansvar anlägga ett dylikt apotek." "Församlingen, som av både opinion och erfarenhet kände det förtroende, som apotekaren i Vadstena genom sitt omsorgsfulla vårdande och väl ackrediterade apothek redan tillvunnit sig, och dessutom hoppades att snart få motse verställigheten av Regeringens visa omtanke för helsovårdens befrämjande i dessa och dylika från tillgång till läkare isolerade orter inom riket genom anordning af s k Distriktsläkare, i vilket fall ett Filialapothek här vor lämpligast, lämnade till ifrågavarande förslag odelat bifall.

Då apoteket visiteras 1868 tjäntgjorde på apoteket även provisor Ljungdahl. Ett herbarium på 500 växter fanns, man tillverkade mineralvatten och idkade fröhandel. Allt befanns i sin ordning. Vid senare visitation konstaterades att vattenpass, för inställning av vågen, saknades. Vidare noteras att de 80 blodiglarna voro pigga och krya.

Vad som under 1800-talets visitationer ägnades stort intresse var blodiglar och arsenikförrådet.

År 1872 hade råttmos berett med fosfor utlämnats utan kvitto. Blodiglarna var 140 till antalet och kostade 50 öre styck.

År 1878 var det en ny apotekare, som hade sin bror och sin son anställda.

Vid avsyningen 1899 konstaterades att golvet av trä var gammalt och ojämnt men företedde dock här och var spår av gammal målarfärg. Alla kakelugnar var dåliga.

År 1907 hade fullständigt ny inredning anskaffats. Fotogenlamapn i taket lovades i framtiden utbytas mot elektrisk.

1943 anmärkes ånyo på lokalerna och 1948 kunde det nuvarande apoteket avsunas och konstateras vara bra och rymligt. Det gamla apoteket hade varit inrymt i samma fastighet sedan 1863.

År 1948 kunde apoteket flytta in i nya lokaler i fastigheten City på Nygatan

Apotekare har varit: 1863 - 1874 Frans Gustav Lundgren
1874 - 1884 Johan Nicolaus Rosén
1885 - 1899 Janne M Bergman
1899 - 1909 Maruritz Wihlander
1909 - 1921 Frans Vilhelm Gerholm
1921 - 1928 Robert Lokrantz
1928 - 1936 Ebbe Westman
1936 - 1943 Paul Bournonville
1943 - 1950 Gunnar Öhrstam
1950 - 1960 Ragnar Johansson
1960 - 1969 Bengt Holmberg
1969 - 1994 Ingrid Eriksson
1994 - 1999 Birgitta Hertzman
1999 - Gerd Karlsson
Apoteksväsendet förstatligades år 1971.

5 handelsbodar finns i byn.

- 1863 I Ödeshögs kyrkby bygges en ny **prästgård** av komminister Snellman.
År 1881 bygges en ny arrendatorbostad vid den nya prästgården, den gamla var den i samband med laga skiftet flyttade prästgården.
Ödeshög 3 202 invånare
St Åby 3 164 invånare
- 1864 **Växelundervisningen avskaffas. Varannandagsundervisning.**
- 1864 Södra stambanan Stockholm Malmö öppnas. Motståndet kompakt bland bönder, skjutsbönder och gästgivare, som kände sig hotade.
Eldvagnar far fram som drakar och kometer.
- 1864 **I Hästholmen öppnas Hammschweizeriet**, där omskrivna, delikata måltider serveras gästerna, som avnjuter utsikten mot Omberg och Vättern. Turistresor har kommit på modet. Trots rykte om god mat var det svårt för mamsell Aurora Abrahamsson, handelsman Johannas dotter, att hålla rörelsen igång. Det var svårt att ta ut kostnaderna på matsedeln, kundkretsen var tydligen icke sådan. Hon gjorde konkurs och detsamma drabbade hennes efterträdare.
Rörelsen måste stängas.
Huset är idag rivet.
- 1864 Per Johansson, 1823 - 1906, arrenderar 1864 **1 mantal Slangeryd** av den legendariske handelsman Johanna i Ödeshög och köper efter 11 år år 1875 frälsehemmandet med därtill hörande mjöl- och sågkvarnar med vattendrift, torp och lägenheter för 46.000:- kronor. Dessförinnan hade han köpt den större gården Ekeberg på 19/42 mantal. Han startar snart en hälsobrunn och på Slangeryds kvarn byggdes nya byggnader för brunnsrörelsen. Här har med all

säkerhet funnits en gammal hälsokälla. Gamla Trehörnabor berättar hur folk samlades vid brunnen midsommarafton för att dricka det hälsobringande vattnet men också för att "roga" sig. Enligt folktron drev mystiska och farliga krafter sitt spel denna natt. Det berättas att handelsman Johanna med sina barn brukade gå till Slangeryd källa för att dricka vatten midsommarafton. "På Slangeryds egor är en Helsokella som med förmon blifvit nyttjad:" (Widegrens och 1 Beskrivning över Östergötland) Brunnshotellet Bäckaskog är fortfarande bevarat. Här erbjöds logi men matsäck fick brunnsdrickarna ha med sig. Brunnsrörelsen nedlades mellan åren 1908 - 1911. Enligt en tidningsnotis dracks sista slurken år 1917.

(I Rökstenen bygd 88- 95)

1864

Näringsgshetsreformen, fri handel och fritt hantverk. Skråväsendet avskaffas. **Tremilsgränsen för lanthandeln slopas.** Genom detta beslut öppnas vägen för handelsfrihet och nya handelsorter uppstår på landsbygden och i småsamhällen. Befolkningens livsmönster får på sikt en ny inriktning. Vid denna tid avtar det gamla bondesamhällets självhushållning, industritillverkningen tilltar och gör människorna beroende av en välutvecklad handel. Köpenskap och handel gav grunden till samhällsbildning. Samtidigt upphörde socknens rätt anställa egna **hantverkare - gärningsmän. Kvinnor och män fick i stort sett samma ekonomiska rättigheter. De ogifta kvinnornas behov till försörjning var grunden till lagändringen.** Det enda som krävdes för att öppna handel var att man var minst 21 år, svensk medborgare samt att man inte sedan tidigare var satt i konkurs eller i avsaknad av medborgerliga rättigheter.

1865

Jönköping får reguljär ångbåtstrafik med Stockholm och Göteborg.

1865

Invånarantalet i St Åby socken har stigit till 3 300 personer.

1865

Invånarantalet i Ödeshögs socken 3.270 människor. Huvudnäringen är åkerbruk, boskapsskötsel, brännvinsbränning. Skogsbruk och fiske är binäringen

Kvarnar finns i Brantefors, Orrnäs 2 st, Svämb, Stafva och Sunneby.

Manufaktursmedja Orrnäs

Sågar vid Grimshult, Orrnäs och Åeryd.

Bränneri vid Orrnäs.

Färgeri, spinneri och stamp vid Åby.

I socknen finns förutom kyrka **en fast skola** om 4 klasser med planteringsland, **en flyttande** om 5 klasser samt finns det **2 småskolor**. 458 barn undervisas av 2 examinerade, 1 oexaminerad lärare samt en lärarinna. 26 barn undervisades i hemmet. Skolkassans saldo var 2.452 rdr och den årliga inkomsten av donationer var 34 rdr 72 öre.

Ett större fattighus av sten finnes samt en sparbank med 68 delägare med inestående 2.272 riksdaler.

I Ödeshögs kyrkby om 9 1/2 mantal finns även handelsbod, postkontor, där hålles häradsting och diligensen anlöper orten, årliga marknader hålles i juni och oktober och varje tisdag hålles torgdag.

1865

De tyske reseboksförfattaren Ludvig Passarge **besöker Hästholmen** en julidag och går i land från passagerarbåten Oscar. "Der finnes hittills inte många hus; den påminner fastmera om de amerikanska städerna, och torde väl såsom dessa hafva en framtid." Omgifven utav de fruktbaraste sädesfält, och belägen inte långt ifrån Omberg och Alvastra kloster, förenar Hästholmen alla elementer till

en lycklig utveckling. Läget är utmärkt vackert. Vyen öfver holmen och Omberg, som på en fjerdedels mils avstånd med sina skogar praktfullt uppstiger i brant höjning från sjön, är både högtidlig och angenäm".
"Omberg och Hästholmen skola qvarstå i min erinring såsom en blånande saga, och knappast har någon punkt på jorden förekommit mig så sällsam och så underbar".

"Om jag vore en rik man skulle ja hvarje sommar fara till Hästholmen, för att i detta skärgårdslandskap med blicken på Omberg, **sitta på schweizeriet och äta svensk smörgås.**"

Köpenskap och handel ger grunden till samhällsbildning.

- 1865 **Fyrståndsriksdagen avskaffas.**
- 1866 **Fattighus byggs på skoltomten.**
- 1866 **Ny prästgård byggs en bit utanför samhället Ödeshög, komministerbostad.**
Kyrkoherden är placerad i St Åby.
- 1866 "Skervan" - **engelska sjukan härjar.**
- 1866 Tredje koleraepidemien
- 1866 Vid biskopsvisitation i St Åby församling föres till protokoll att **s k enskild nattvardsgång i hemmen förekommit i församlingen.** Dock är den religiösa söndringen nu mindre i ögonen fallande än för 2 till 3 år sedan. Dock hava för detta ändamål 2:ne s k missionshus blivit uppförda inom pastoratet. Dessa separatistiska läror hade ej lett till öppen avsöndring från kyrkan. Husandakten var ännu ganska allmän med begagnande av bibeln och Luthers postilla men bland en del av folket lästes även skrifter varmed s k kolportörer förse dem. Man kan notera att kyrkans män noga följde rörelserna i tiden. Kolportören Malm föredrog sin s k syndfrihetslära och i missionshusen uppträda huvudsakligen resetalare från Jönköpings missionsförening. I Ödeshög har en baptist Carlsson från Amerika uppträtt med föredrag.
- 1867 Ödeshög 25 februari 1867
Anders Jonsson i Färgestad
J. Daun i Sunnerby sökte Johan Petersson i konkurs.
Protokoll 16 april 1867 konkursdom
Tillgångar 1/4 mantal frälse Ödeshögs Gatugård	6000:-
Lösegendom	448:22
Borgensförbindelse Vadstena Bank	3170:-
Skulder	9564:-
- Köpenkontrakt 24/8 1867 Ödeshögs Gatugård annonserat i Post och Inrikes tidningar.
Auktion 18 maj 1867. 4100 Rd Rmt bjöds vilket ej godtogs, Jonas Andersson, Ödeshögs Gatugård.
Lysings häradsrätt Ö7, Ö8 hyreskontrakt.
- 1867 Den 21 april höll **Johan och Johanna Pettersson bröllop** för sin dotter Ada Birgitta och sjökaptenen Sven Olof Hallman, son till den stränge v. häradshövdingen och rådmannen Johan Wilhelm Hallman i Vadstena. Ada fick fem barn. En av dem var Maria Johanna Hallman, som liksom sin mormor var långt före sin tid. Hon gick ut som Linköpings läroverks första kvinnliga student 1890, givetvis som privatist, inskrifven i läroverket fick minsann icke någon qwinna vara.
- 1867 Den 9 juni avlider kyrkvärden **Johan Peterson, Ödeshögs Gatugård, 71 år gammal.**

I husförhörslängden kallas han för handelsman. Det antecknas även i kyrkboken att han på 1830-talet blivit dömd för sabbatshandel i form av "söndagshandel".

Vid makens död kom Johanna under förmyndarinseende av Herr kapten Fr. Rosin på Alvastra. Handelsbod öppnas i ena flygeln till Gatugården. Efter mannens död följer arvskiftet och konkursauktionerna, vilket gör henne helt utfattig.

1867 **En svår hungersnöd drabbar landet**, ett blött år med kall vinter. Framför allt under dessa svåra år användes bark som utdryingmedel i mjölet. I rika bygder var barken ett surrogat i nödtid, i andra delar av landet användes det ständigt som utdryingmedel vid brödbak.

Barken skördades av kvinnor och barn på våren, då träden savade och det var lätt att skilja barken från stammen. Huvudsakligen var det tallbark som användes men även lövträd särskilt alm kunde användas. Barkflaken lades så att torka innan de rensades. Rensningen innebar att den oätliga ytterbarken bortskludades från den finare innerbarken. För att slippa kådsmaken fick barken ligga i vatten några veckor för att urlakas. Efter att ha torkat igen krossades och maldes barken.

1868 Missionshus bygges på Pilgårdsgärdet.

1868 **Nödår**

1868 - 1869 **Emigrationsår efter svåra torkår.**

Åren 1868 -1870 for 692 från Ödeshögsbygden (1868=208, 1869= 317, 1870=167) En välsignelse för många unga. Emigrationen pågick 1850 - 1930-talet.

De flesta som utvandrade var i arbetsför ålder, under 40 år, hmmansägarbarn, torpare, tjänstehjon, arbetare. De flesta kom från karga och steniga förhållanden.

1. Den snabba folkökningen på landsbygden var den största orsaken att folk lämnade landet. De redan förut små brukningsdelarna blev genom s k hemmanklyvning ännu mindre. Det fanns lagar, som begränsade detta, men de kunde kringgåas genom att de yngre av gårdens söner fick uppodla torp på ägornas utmarker - äldste sonen skulle ha hemmandet. Det var därför folk i småbruksbygderna drabbades katastrofalt hårt av t ex nödåren i slutet av 1860-talet.

2. Den s k homestead-lagen innebar att varje myndig emigrant, som förklarade sig villig att bli amerikansk medborgare, gratis fick rätt till 60 acres (ca 65 hektar) jord. För att få behålla den måste han på fem år ha byggt en gård. Detta var lockande för småbrukare, torpare eller drängar.

3. God tillgång på arbete och god lön för okvalificerad arbetskraft.

1868 Godsägare Axel Dickson installerar en ångplog på Kylebergs gård.

1870-tal Hade varit goda år efter det tysk-franska kriget.

1870 De exekutiva auktioner som knäckte "**handelsman Johanna**" börjar.

År 1870 började de exekutiva auktionerna i bankkrachernas spår.

Handelsboden överläts åt handlaren Landberg, en god vän köpte Gatugården, som senare kunde förvärfvas av en dottern Jeanna.år 1874. Härigenom slapp Johanna flytta från Gatugården.

Hon såg sin förmögenhet smälta samman och helt försvinna.

"Har man inget gott att säga om sina medmänniskor skall man tiga", lär Johanna ha yttrat.

Kyrkvaktmästare Blom berättar att inne i en hage på Södergårdens ägor ligger Bagar-Lenas man begravnen. Denne hade skjutit sig i en bergsgråtta i Klockargårdens skog, som nu kallas Bagareberget. På hans grav i skogen - s k sjävspilling fick inte begravas i vigd jord - planterade Handelsman Johanna en björk. Denna mättes under förra världskriget ut och höggs ner, men på stubben har sedan växt upp en ny björk.

1871 Fru Ulla Ekwurzel i Ödeshög **testamenterar till mamsell Jenny Petersson**, dotter till mumera avlidne f d handlanden J Petersson nyttjanderätten till av henne ägda hus på Ödeshögs Riddaregård dessutom 2.000:- riksdaler, pigan Johanna Maria Månsdotter på Stället 500 riksdaler och hovrätts e o notarien Israel Abrahamsons son Iwar 200 riksdaler, tillsammans 2.700 riksdaler riksmünt jämte sex procent ränta från mamsell Ekwurzels död.

1870-tal **Gästgivargården i Hästholmen** bygges med flygelbyggnad.

1870-tal En **dränglön** uppgår till mellan 100:- till 170:- kronor.

1870-tal **Riddargården** består av två bostadshus, ett vitrappat envåningshus, som kallas Riddargården, samt en byggnad, där sergeant Wittfeldt med familj bor. I detta hus finns en handelsbod, som innehas av Karl Fredrik i Kulltorp, "**Kalle i Mjölksbo.**"

På ena sidan av gatan låg Gatugårdens ladugård och lador och på den andra sidan hade Riddargården sina.

Utmed torget finns tre garvarestånd. Det ena innehas av en garvare från St Åby och de andra två är garvare från Gränna. På torgdagarna hade de sina affärer där med lädervaror.

Förutom mjölkaffär finns tre speceriaffärer.

Vid Storgatan, den största och troligen den första i Ödeshög, innehas av en **handlare Landeberg**, som har tre biträden fröknarna Schille, Pyk och Anna Carlsson. Affären är inrymd i den s k Löfska fastigheten och har startats av handelsman Johanna. När hon kom på obestånd **överbäts affären till denne köpman från Lysekil vid namn Landeberg**. Fastigheten sålde Johanna till sin dotter Jeanna, vilken 1898 i sin tur sålde den till köpman Folke Löf för 11.500:- kronor. Vid köpet fick han lova att Johanna skulle få bo kvar i fastigheten i 1 rum och kök till sin död. **Han fortsatte affärsrörelsen, sedan Landeberg flyttat från Ödeshög.**

Landeberg hade till Ödeshög med sig en "husmamsell, som ett hembiträde kallades på den tiden. Hon hette Rika. Hon gifte sig med kyrkvaktmästare Blom, och kallades i dagligt tal så länge hon levde "Rika Blom".

Den andra finns också vid Storgatan i det röda, fyrkantiga huset, sedermera Lejons affär, vars innehavare är **fröken Hultgren**, som inflyttat från Vadstena.

Den tredje affären äges av **fru Sjöberg** med biträdet Karl Löf. Även denna affär ligger vid Storgatan. 1881 kommer Axel Löf till Ödeshög som föreståndare i denna affär. Han blev senare egen affärsidkare i Ödeshög.

En fröken Rassnussen från Danmark bygger efter något år ett nytt affärshus vid Storgatan, där så småningom inredes hatt-, möss- och modeaffär. I samhället finns sex kaféer och fyra ölserveringar, som är mycket välbesökta från morgon till kväll främst marknadsdagar.

1870 Riddargården 1:63, **Sanna**, Storgatan 29, **Elin Fredrikssons Modeaffär**.

1870 **Ålderdomshemmet Rosenlund**, Åby Norrgård 6:23, 16 pensioärsrum, 1 matsal, 1 dagrum, 1 bostadslägenhet.

St Åby. Rök Svnshals och Heda kommunalförbund.

- Från början läkarbostad.
- 1870-tal **Stora Hotellet byggs vid Storgatan**
Åren 1870 - 1874 inföll "Den mäktigaste högkonjunkturen världen dittills upplevt." Toppåret var 1873. Det blev plötligt gott om pengar i landet.
 Stora lån i utlandet hade gett fart på järnvägsbyggandet.
- 1871 Antalet **handelsbodar** har ökat från en år 1846 till elva år 1871, 2 i Trehörna, 1 i Rök, 1 i V Tollstad, 3 i St Åby, 4 i Ödeshög socken.
 I Ödeshög finns nu 15 skomakare, 9 skraddare, 7 smeder, 1 urmakare och i St Åby hade ett garveri på St Åby skattegårds ägor utvecklats till mindre industri.
- 1872 **Johanna har uppnått 70 år**
- 1872 **Telegrafstation i Hästholmen.** Handelsman Johanna är initiativtagare.
Hästholmen får telegrafstation i Hästhalmens hamn 1:3 eller Västergårdsvägen 2. i ett hus byggt 1869. Huset kallas av gamla Hästholmenbor för "gamla telegrafen".
- 1870-tal Kärposten mellan Jönköping - Mjölby
- 1872 **Ödeshögs marknadsplats** flyttas från området vid Kulltorp, grusgropen var mycket mindre förr, till Tresnibben i "Össjö". (där Axéns fastighet nu ligger)
 Därifrån flyttades marknadsplatsen till det område där Nya skolan senare uppföres. Därifrån flyttas marknaden till trakten av Pilgården och så till sist till torget vid hållstallarna. (Grisatorget)
 Folk beökte marknader i Ödeshög, Skänninge, Vadstena, Gränna, Adelöv och Jönköping.
- 1874 **Fastigheten ett halvt mantal frälse Ödeshög Nr 10 Gatugården köpes 1871**
 av en god vän, häradshövding Söderholm för 12.000 riksdaler riksmünt och som säljer gården med den på tomten befintliga handelsboden till Jeanna, dottern, den 7 september 1874, då hon kunnat skaffa fram kontanter, 15.330:- kronor.
- 1875 **Erikstorpsskatten hittas.**
- 1875 Per Johansson, 1823 - 1906, arrenderar sedan **1864 1 mantal Slangeryd** av den legendariske handelsman Johanna i Ödeshög och köper efter 11 år frälsehemmandet med därtill hörande mjöl- och sågkvarnar med vattendrift, torp och lägenheter för 46.000:- kronor.
 (I Rökstenen bygd 88- 95)
- 1877 **Marknadsplats vid Tresnibben i Ödeshögs samhälle. Rädslan för eldsvådor överhängande.**
- 1877 Kommunalstämman i Svanshals har tillsammans med Svanshals, Röks och Heda socknar **tillsatt barnmorska**. Stämman beslutar att bidra till hennes lön med 66 kronor och 67 öre från Svanshals. När hon ett år senare begär löneförhöjning fäster man inte avseende vid detta.
- 1877 Vissa uppgifter taget från Sveriges Handelskalender 1877 - 1878:
- Hästholmen:** Poststationsföreståndare: Frkn J. M. Tillander
 Telegrafstationsföreståndare (3:e kl) Frkn Amanda. V. Peterson, dotter till handelsman Johanna.
 Hamnfogde: J. L. Nyberg.
 Gästgivare: Johan Jönsson, Från Hästholmen skjutsas till Backasand 0,8, Östad 1,9 och Nyby 1,1 mil.
- Handlande: J. L. Nyberg spannmål
 A. L. Strandner, spannmål, mjöl, artif. gödselmedel mm
 A. A. Svensson, spannmål

J. Svensson, vin- och sprit
L. P. Svensson, diversehandlare
Alvastra f d boställe: arredator P Rhenström
Höje, boställe; innehavare C M Sjögren
Omberg, kronopark och skogskola; Föreståndare C Fr Baer
underlärare D Gyllenhammar.

Ödeshög: postexpeditör: O. Å:son Cervin
läkare P. E. F. Hallenberg, provinsialläkare
apotekare J. N. Rosén
Gästgivare vid Backasand J. P. Rehnberg
Kronolänsman i Ödeshög m fl socknar: E T Montelius
Lysings härads sparbank: kamrer R Petersson

Handlande och hantverkare:

A. P. Andersson & k:i Backasand, vin o spirit; förest L. Rehnberg
J Andersson, Heila, diversehandel
C. F. Delphin, Åby, färgare
Gode, kopparslagare
J. Hvitfelt, diversehandel
P. G. Melander urmakare
J. A. Norrlander, Backasand, diversehandel
N. A. Norrlander Backasand, diversehandel
Christ, Persson, fru, möss-skrädderi
C. W. Pehrsonne & K:i , Åby, garvare
C. G. Peterson, diversehandlare, uppköper och försäljer spannmål
Jeanna Petersson, frkn, diversehandel
J. Samuelsson, Jernstad, diversehandel
Christian Sjöberg, järn- och diversehandel
A. J. Skönberg, Erikslund, diversehandel
A. L. Svensson, Erikslund, diversehandel.

Jettingstad , O. Bengtsson hade ångbränneri

Orrnäs, A. J. Andersson , hade ångbränneri, kvarn och såg

Åby , C. J. Pettersson, hade ångbränneri, kvarn och såg.

Kyleberg: eg Axel Dickson

Eveboda; eg S G Larsson

(Bibl accnr 211)

1879 - 1879 **Den stora industrikrisen i landet.**

1880-tal **Ekonomiskt bakslag**, då alla priser på mjölk och spannmål sjönk katastrofalt. En tid betalades mjölken med 4 à 5 öre litern och en spädkalv betingade ungefär 4:- kr stycket och rågen sjönk till 6:- kr tunnan. Det var inte lätt att få debet och kredit att balansera.

1880 **Två gatlyktor fanns i Ödeshögs samhälle.**

Den första och enda med fotogenlampa uppsattes vid Svängen och bekostades av husets ägare - mor Lovisa i Svängen.

Senare tillkom en liknande lykta vid Lejons hus. Ödeshög kunde då ståta med två gatulyktor.

Torgdagar kom mycket folk till Ödeshög. De kom från grannkommunerna för att både sälja och köpa. Affärsmän kom från Gränna, Vadstena och Skeninge och t o m Tranås. Dessa slog upp tältdukar och salubord.

Det fanns sex kaféer, som var mycket välbesökta morgon till kväll. Vidare fanns fyra ölserveringar, vilka var mycket frekventerade, så gubbarna var ganska yra i mössan, då de skulle gå eller åka hem från torget på marknaderna. Hästarna hittade ju alltid hem.

Östgötabladet 471107.

Den första modisten i Ödeshög var fru Emmar Sparv, som bodde hos kortvaruhandlare Lund i Backasand. Hon tillverkade själv sina hattar, som hon flätade av halm, spräckliga, svarta och vita.

Nästa modist var fröken Andersson, som bodde i det vita huset mitt emot Stina Wahlberg, huset som senare köptes av fru Carlström. Här hade fröken Andersson en liten tapisseri- och modeaffär. Hon tog hem färdiga hattar, blommor och band och hade mycket kunder.

I Riddaregården mellan Wahlbergs nyare hus och Witfeltska, senare manufakturhandlare Bergs hus, bodde charkuteristen "Fläskakristin", en änkefru, som tillverkade mycket god fläskkorv och sylta mm. Hon försörjde sina två barn Conrad och Kristina. Om tisdagarna stod hon i ett tält på torget, där hennes varor hade en strykande åtgång. Övriga veckodagar sålde hon hemma i en visthusbod på gården.

I "Svängen" serverades kaffe och hyrdes ut rum för resande. Det berättas att vid ett tillfälle för många år sedan hade två herrar hyrt ett gemensamt rum för en natt på övre våningen. Om morgonen var båda döda av kolos. De hade själva skött brasan och skjutit spjället för tidigt.

Östgötabladet 19460123

1882 **Johanna har nått 80 år**

1883 Logen Herrcules startar.

1884 **Karl Löfs Speceri- och diverseaffär** startar i Ödeshög i och med att han 22 år gammal skrev på arrendekontrakt för affären ägd av Thekla Landeberg, tidigare Jeanna Petterssons affär.

1886 **Yngste sonen till familjen Pettersson, Gustaf Hugo Georg, kameralsexamen, avlider. Ett hårt slag för Johanna när älsklingsonen gick bort.**

1888 **I handelsregistret för Ödeshögs socken finnes följande noteringar:**

1888-05-31 Carl Theodor Landeberg, att han i Ödeshögs socken idkar garv-, speceri-, diverse- och manufakturhandel. Även handel med eldfarliga oljor i mindre förråd, under firma Teodor Landeberg.

1888-06-29 Johan Leonard Johansson, att han vid Svembs Södergård i Ödeshögs socken fortfarande idkar sko- och läderhandel under firma J. Leon Johansson.

1888-06-29 Carl Fredrik Johansson, att han vid Ödeshögs Riddargårds ägor fortfarande idka divershandel i förening med försäljning med eldfarliga oljor i mindre förråd under firma C F Johansson.

1888-06-30 Rickard Peterson, att han säljer böcker i Ödeshög huvudsakligen till folkskolan, under firmanamn R. Peterson.

1888-07-27 Johan Martin Bergman, att han i Ödeshög säljer kemiska och tekniska saker samt blanksvärta, foderbenmjöl och frö, under firma J. M. Bergman.

1888-07-27 Frans Wictor Rundqvist, att han inom Ödeshögs socken åtar sig uppförande och förbättringar av hus och byggnader under firma F W Rundqvist.

- 1888 När järnvägen byggdes strejkade **rallarna** en gång på 80-talet berättar kyrkvaktmästare Blom. När han med hästskjuts skjutsade resande till Vadstena hade rallarna vid Alvastra spärrat av vägen med en surrad stock. Rallarna bodde i statstugan, där turisten nu ligger. De hade supit och härjat värre. Rallarna hade stulit ett tåg och for med rusånga och vilda signaler med ångvisslan till Ödeshög för att dricka öl. Ingen ofredades där, men när de kom de några rallare i Ödeshög, varvid de slog sönder en dörr till ölserveringen. En av dem fick handlare Löf fatt på vid Klubben och klådde upp. Löf var i sina bästa år då och ingen duvunge, vilket även rallarna erkände. En av rallarna fick fängelse för sina tilltag och fördes dit på en vanlig sk stegvagn. Blom var ute och körde och mötte skjutsen i Mjölby. Eftersom han hade handbojor fick han ej finnas på tåg bland andra passagerare. Vid Mjölby, där hästarna betade vid krubborna vid gamla gästgivargården, drack både fjärdingsmännen, körkarlen och fången öl.
- 1888 Den 12 juni berättar signaturen L-g i ett Bref från Ödeshög i Östgöta-Kuriren. **Den nya järnvägen närmar sig alltmer sin fullbordan.** Vid Hästholmen har rälsläggningen börjat uppåt Alvastra gårde, där grustaget finns för järnvägens räkning och hvarifrån ånghästen "Alvastra" redan börjat köra grus. Ödeshögs samhälle har börjat att på ett värdigt sätt söka emottaga detta nya kommunikationsmedel. Torgplatsen, hvilken förut varit af mindre tidsenlig beskaffenhet, har börjat stenläggas.
- 1888 Östgöta Kuriren skriver 11 september att "**rallare besökt Ödeshög och Backasand**, där de farit fram som förbrytare av värsta slag, så att människor ej voro säkra i sina hem. Såväl i Ödeshög som Hästholmen hade spritförsäljningen varit avstängd tack vare kronolänsmannen Vallinders raska ingripande."
- August Strandberg, född 1874, härstammade från Haningetorp och berättade om många ting i Hästholmen bl a om rallarna. De var ena vilda sällar och traktens ungdomar drog oftast det kortaste strået i slagsmålen, som var oundvikliga i sådana sammanhang. Det gick så långt att drängar, som rallarna fått agg till fick låsa in sig i drängkammaren på kvällarna. Några av rallarna tämjdes av traktens kvinnor och stannade för alltid. (Paul Karlsson Södra Ombergsbygden)
- Naturligtvis spelade brännvinet en stor roll vid den här tiden i olika sammanhang. I Hästholmen fanns två krogar, en i Hallegården och en i Haga. Vid Fritzgårdet fanns en krog, som kallades Hejpytten, och om den sjöng man en visa, som började:
- På Hejpytten, på Hejpytten
där finns det snus och brännvin.
- Snuset var lika vanligt som brännvinet.
- 1889 1889-02-27 Johanna Lovisa Eriksson, att hon i Ödeshögs by ämnar *idka järn- och diversehandel samt handel med eldfarliga oljor i mindre förråd under firma J. L. Eriksson.*
- 1889-05-22 Carl Johansson i Åby Fyrbondegård, Ödeshögs socken ämnar *idka diversehandel samt handel med eldfarliga oljor i mindre förråd under firma Carl Johansson.*
- 1889-09-02 Johan Hjalmar Jonsson Berg, att han inom Ödeshögs by ämnar *idka manufaktur-, järn-, speceri- och diversehandel samt försäljning av eldfarliga oljor i mindre förråd under firma Hjalmar Berg.*

- 1889 **Några prisexempel från detta år.**
 En rask och villig piga erhåller plats på hotell med en lön av 70:- kr per år.
 Villig mjölkerska, lön 90:- kr/år.
 Rågrostat kaffe 2.50/ kg
 Prima, absolut rent brännvin försäljes till 75 öre litern när 20 till 40 liter tages.
 Kryddsill av sommarens inläggning i helkaggar vägande ca 9 kg, 2 kr kaggen.
 Holländska bergostron 17 öre styck.
- 1890-tal **Människor var skrockfulla och vidskepliga.** I Klockareberget (Vattentornsberget) påstods att trollen drev sitt ofog.
 Enligt en artikel i Östgöta Kuriren från 1891 beskrives berget ha oansenlig höjd men vissa märken, ehuru illa medfarna visa, att i fordomtima människor tillfälligtvis haft sina bostäder i berget.
- Se D 200:508 Sagan om brudkronan
 Sagan om bergssuggan
 Sagan om Erik den törstige
 Svarta damen skrämde i Ödeshög
 Vid Sörgårdsdammen spökade vita spöken, som sågs där vissa kvällar. Flickor vågade inte ensamma gå förbi där i mörkret. (Lisbeth Linge)
 Prosten i Öninge
- 1890-tal Det började med åren se allt ljusare ut på den ekonomiska sidan.
- 1890-tal **Ing S P Andersson exploaterar järnvägsområdet i Ödeshög**
- 1890-tal **Torgbebyggelsen av Jeanna, torgbodas inrättas.**
- 1892 **Johanna fyller 90 år.**
 Då hon fyllde 90 år uppvaktades hon av Ödeshögsborna. Ännu hade hon en liten ägg- och mjölkaffär, som hon skötte. Hon uppvaktades enligt Östgöta Bladet med en stor mängd brev och telegram från släktingar och vänkretsen.
- 1892 Dagliga båtförbindelser Hästholmen - Hjo startar med **ångfartyget Trafik**, som även tjänstgör som isbrytare på vintern. Båten levererades den 26 oktober till det nybildade Ångbåts AB Hjo-Hästholmen. Den nya ångaren blev mycket snart populär trots att resan över Vättern inte gick så fort. Trafik kunde medföra 250 passagerare i 3 olika klasser. Passagerarna kan välja på herrsalong, damsalong, konverstionssalong, röksalong samt en matsal med fullständiga rättigheter för ca 40 sittande gäster. Å 1930 försvann klassindelningen. Kreatur, spannmål och brännvin från Ödeshög samt sockersäckar transporterades i stora mängder. Östgötarna passade ofta på att åka till Hjo marknads- och torgdagar. Nästan varje dag fick båten göra extraturer. Genom båtlinjen sammanknöts smalspårsbanorna Hjo-Stenstorp i Västergötland med F-V-Öj. Järnvägsbolaget arrenderar hamnen i Hästholmen på 15 år.
 År 1932 övertogs trafiken av Hjo-Stenstorps Järnvägs AB och kom senare att endast gå i turisttrafik sommartid.
 Linjen nedlägges år 1959 och båten lägges upp i Hjos hamn. I Hjos hamn tjänstgjorde båten som konditori.
 Vintern 1966 sjönk hon, sedan en bottenventil frusit sönder.
 När hon bärgades kunde man konstatera att mycket av den eleganta inredningen hade förstörts.
 År 1972 inleddes en ny räddningsaktion för den gamla ångaren. Föreningen s/s Trafik bildades och i dess regi rustades båten upp på Sjöstorps varv dit hon

förts. Genom 30 000 timmars ideellt arbete av medlemmarna kunde båten åter sättas i drift. Genom lotteier, insamlingar och andelsförsäljning insamlades 500.000:- kr.

År 1977 kunde båten lämna Sjöstorps varv. Vid ankomsten till hjo mottogs Trafik av 20 000 besökare.

År 1978 besiktigades båten som sjövärdig passagerarbåt med en tillåtet passagerarantal på 180. Den går i dag på Vättern i hyrda passagerarturer.

1896

Frälsningsarmén "öppnade eld" den 8 maj i Ödeshög under mottot "Ödeshög för Kristus:" Det var A Ferm, som var denna rörelses pionjär i bygden.

Lokalen hade man i en förhyrd lokal vid Smedjegatan. Mötena var mycket välbesökta. Det blev soldatinvigningar och man ordnade basarer och skördefester om höstarna och man bedrev en livlig ungdomsverksamhet. År 1914 hade föreningen byggt egen lokal vid Tranåsvägen, i dag, sedan 1958, ägd av Ödeshögs Filadelfiaförsamling. Verksamheten var mycket livlig. Direkt på väggen över estraden stod målat det färggranna emblemet "Blod och eld". Det var oerhört populärt att gå på Frälsningsarméns möten och folk kom så lokalerna var överfulla, sittplatserna räckte inte till. Folk stod i gångarna och överallt. Så småningom kom en nedgångsperiod.

Verksamheten i Ödeshög nedlättes 1949. Den siste officeren var Hanna Brunnberg.

(I Rökstenens bygd sid 80, 191)

1896

Oscar II besöker Hästholmen och Omberg

1898

31 mars inrättades telefonstation i Ödeshög men vid detta tillfälle fanns redan en privat staton med ett 10-tal abonnenter enligt en telefonkatalog från 1892.

År 1898 startade även telefonstation i Hästholmen.

1898

Karl Löf köper Gatugårdens mangårdsbyggnad vid Storgatan av Jeanna Pettersson med löfte att modern Johanna skulle få bo kvar under sin livstid.

Den kände kommunalmannen Karl-August Gustavsson, senare ägare till Gatugården, berättade att hans mor tjänstgjort som piga hos Hndelsman Johanna varför han flera gånger varit med sin mamma och hört Johanna berätta. Han fick ofta läsa tidningen sittande i hennes knä.

De sista åren bodde hon i ett rum och kök i bottenvåningen på Gatugårdens mangårdsbyggnad, den s k Lövska fastigheten vid Storgatan mitt emot Sockenstugan.

1899

Automobilen, Stinkstänkan, på besök i Ödeshög

1899

Den 19 maj avled Johanna i sin bostad på ett rum och kök nästan blind.

Hon begravdes på Ödeshögs kyrkogård på kyrkans södra sida.

Hennes gravsten har efter omplanering av kyrkogården placerats på Ödeshögs kyrkogård på den lilla kullen vid runstenen på kyrkans norra sida.

Östgöta-Kuriren 27.5.1899.

En högtidlig begravning ägde den 25 dennes rum i Ödeshög då stoftet efter avl.

Änkefru Johanna Peterson vigdes till gravens ro.

De inbjudna begravningsgästerna samlades i sorgehuset vid kl 1-tiden, varefter liket senare uttogs och under klockringning och spelande av en sorghymn i den för ändamålet dekorerade kyrkan och uppställdes på en i koret uppsatt katafalk.

Sedan 1 v af psalmen 452 avsjungits höll församlingens komminister J P T Wernborg ett till hjärtat gående liktal, till ledning för vilket han valde text ur 2 Korinter. 5; 1,2 . Om den

avlidnes livsgärning ansåg talaren ej skäl vara mycket orda, då densamma dels blivit skildrad i pressen, och dertill var hon nog hos oss alla känd. Häremellan har varit ett liv, verksamt och kraftigt, så som det är sällsport hos en kvinna. Under hennes krafts dagar nämndes hennes namn med en viss förundran. I samhället skall hennes minne länge leva. Ordade till slut om hennes behov av frälsning på dödsbädden och uppmanade de närvarande att behjätta dessa ord: Herren give oss nåd att så tänka på vår egen förestående bortgång etc.

Sedan v 2 av ovannämnda psalm avsjungits utbars kistan och sänktes i jordens tysta sköte. I samhället flaggades på halv stång. Från skilda håll hade anlänt icke allenast från barn och barnbarn och övriga släktingar en rikedom av kransar, utan ock sådana från en talrik vänkrets, som nu för sista gången ville giva den hänsovna bevis för tacksamhet.

Så märktes i den stora kranssamlingen en sådan från Ödeshögs kommun med påskrift: Från Ödeshögs kommun. Tacksamhetsgård, vilken frambars av kommunalnämndens ordförande E. Björkman, vilken ock yttrade några för tillfället lämpliga ord. Vidare en från pastor primarius Håhl, kontrktsprosten Stark, grosshanlare Heyman m fl.

1899 Handelsman Johanna avlider den 19 maj, 1807 - 1899, 92 år gammal.

Hennes levnad skildrades i tidningen IDUN lördagen den 1 jul 1899. "I Ödeshögs kyrkby voro flaggorna sänkta på halv stång här om dagen, då kyrkklockorna ringde och en blomsterhöljad kista fördes till grafven. Det var stoftet af en gammal kvinna, som jordades, men kommunens främsta män och många andra följde henne till grafven, och bland kransarnas mångfald var den största och vackraste från Ödeshögs församling. Det var fru Johanna Peterson, född Nilsson, som begrofs efter en lefnad, som räckt ett par och nittio år, sörjd af ättlingar i alla led till och med det femte.

Den gamla var värd den heder, som visades hennes minne. Nästan hela hennes lefnad hade förflutit i den ofvannämnda byn, och hennes verksamma lif har där efterlämnat många spår. Att Ödeshög numera är en ganska betydande handelsplats, är nämligen till stor del hennes verk."

Handlingsman Johanna var en handlingarnas kvinna.

Hon ombesörjde att

-torget blev stensatt,

-att regelbundna torgdagar ordnades tisdagar, " för så har handlingsman Johanna bestämt" står i protokollet,

-bryggeri startar i Ödeshög med henne som delägare,

-apotek kommer till Ödeshög,

-huvudgatan stensattes från torget till kyrkan,

-skutor hyrdes för hennes varuinförsel,

-hamnen i Hästholmen anlades och bidrog aktivt för dess ekonomi genom aktieköp.

Hon var en varmhjärtad kvinna.

Hon hjälpte en dotter att driva restaurangrörelse i Hästholmen, Emilia Auror gift med Israel Abrahamsson.

Hon ordnade telegrafstation och telefonstation i Hästholmen.

Vid besök i Linköping lär hon löst ut bekanta från fängelset mot borgen, vilket den berörde fick reda på långt senare genom ryktet.

Gumman Pettersson, eller handlingsman Johanna, bryggde på sin tid bajerskt öl i Bremers gamla fastighet. Bryggaren var en dansk, som hette Hejde, och som bodde i en kammare på ena gaveländen.

Hon var en barsk kvinna van att få sin vilja igenom. Det påstås att för hon fram åkande i sin vagn och fick se någon dräng plöja slarvigt och snett, stannade hon vagnen och steg ut på åkern och visade handgripligt hur en plog skulle skötas.

Minnen av Handelsman eller Handlingsman Johanna:

- Bostadskvarteret handelsman Johanna vid toget med en muralmålning målad 1981 utförd av en muralgrupp under ledning av Wivi-Anne Mansfield.
- Lövska fastigheten, där hon verkat, är nu rivet och ett modernt bostadshus uppfört.
- Johannamarken i juli.
- Johannavisan av Leif Wener, Linköping
- Hantverkshuset Johanna med utsedda Johannastipendiater, nedlagt.
Från och med år 2003 utses stipendiat genom stiftelsen Ingeborg och Folke Löf
- Johannastatyn, 4 m hög träskulptur av konstnären Calle Örnemark, utlånad till Hantverkshusets idégivare Gunilla Norlén och Kerstin Elg. Uppeldad av Ödeshögs kommun efter vad som säges medgivande av konstnären.
- Familjens gravsten på Ödeshögs kyrkogård flyttad till grässlätten vid runstenen på norra sidan av kyrkan.
- Johannas fina soffa på biblioteket, gåva av Löfs.
- F d altartavlan i Ödeshögs kyrka, målad av G A Engman, skänkt vid yngsta flickornas konfirmation år 1857, upphängd på norra väggen i kyrkan.
- Hästholmens hamn, 1856 – 1859, där handelsman Johanna var en av initiativtagarna.
- Tisdagsmarknaderna under förmiddagen varje vecka i Ödeshög, till vilket Johanna tog initiativet 1848.

Den 20 juli 1899 hölls boupptäckning efter änkefru Johanna Petersson i Ödeshög Gatugård och som avled den 19 sistlidna maj och som efterlämnade följande arvingar:

Dottern Fru Emelia Abrahamsson, född 1835,

“ Fröken Jeanna Petersson, född 1837,

“ “ Jenny Petersson, född 1840,

“ “ Amanda Petersson, född 1841

“ Fru Ada Hallman född Petersson, född 1842,

samt avlidna dottern Josefina Schukneckts, född Petersson, döttrar

Hilma Orwall och Hildur Wahlqvist gift med överstelöjtnant C A Wahlqvist.

Av ovanstående sterbhusdelägare var fröken Jenny Petersson närvarande och bevakade enligt fullmakter de övrigas rätt.

1. Tillgångar:

Guld och silver

Kråsnål av guld 5:–

Guldringar 5:–

110 gram silver 61:–

? st fruktknivar 5:–

12 st knivar 25:–

1 st strösked 5:–

2 st ljusstakar 10:– = 116:–

Nysilver

1 dussin gafflar 5:25

1 smörkniv 1:–

2 st knivhållare 0:50

1 st slev 0:50 = 7:25

Glas och porslin

2 st glasskålar	0:50	
2 st sockerskålar	1:-	
3 st sockerskålar	0:50	
4 st tallrikar	0:30	
2 dussin glas	1:50	
5 st karaffer	1:25	
1 smörgåsservis	0:50	
1 tekanna	0:50	
1 karott	0:50	
2 st tillbringare	0:50	
1 spillkum	0:25	= 7:30
Koppar		
5 kastuller	6:50	
1 stekgryta	3:50	
1 bunke	1:-	
1 gryta	3:-	
2 kaffekokare	4:-	
1 kaffepanna	1:-	
1 messingskanna	1:-	= 20:-
Järn- och blecksaker		
1 st järnspisel	10:-	
2 st stekgrytor	1:50	
1 st plättbase	0:75	
1 st stekpanna	0:75	
1 st ?lag och 1 st rivjärn	0:25	= 13:25
Möbler		
1 säng	5:-	
1 antikt linneskåp	40:-	
1 antik byrå	25:-	
1 bokskåp	2:50	
1 soffa	2:-	
2 st stolar	2:-	
1 emmastol	2:50	
1 gungstol	2:50	
4 st pinnstolar	2:-	
1 kommod med tillbehör	3:-	
1 matbord	5:-	
1 spelbord	3:-	
1 fönsterbord	0:75	
1 runt bord	2:-	
1 köksbord	0:25	
1 antikt skrin	4:-	
1 dalaklocka	10:-	
termometrar	0:50	
4 st tavlor	2:25	
1 spegel	0:50	
1 klädhängare	0:25	
1 badbalja	2:-	
1 mangel	8:-	

1 decimalvåg	15:--	
1 mjölvåg med vikter	4:--	
1 kista	1:--	= 145:--
Sängkläder		
16 st fjäderdynor och 2 st fjäderbolstrar vägande tillsammans 57, 5 kg a` 1:--/kg	57:50	
1 madrass	0.75	
2 st filter	6:--	
3 st täcken	1:50	
3 st vita täcken	3:--	
6 st soffkuddar	3:--	
2 st gungstolöverkast	5:--	
1 st skrivbordsmatta	1:--	
3 st mattor	2:--	= 79:75
Linne och gångkläder		
12 st servietter	2:--	
11 st "	1:50	
12 st theservietter	1:50	
5 dukar	6:50	
5 "	3:75	
28 st näsdukar	3:--	
? par linnelakan	3:--	
11 par "	11:--	
5 par "	2:--	
? par lakan	1:--	
13 st örngottsvar	1:50	
? st örngott	0:50	
18 st handdukar	2:25	
? st handdukar	0:50	
diverse små dukar och hyllremsor	3:--	
? st linnen	8:--	
8 st natträjor	4:--	
8 st ylleträjor	2:--	
12 par strumpor	1:50	
1 st sidenklänning	10:--	
1 st ylleklänning	5:--	
4 st scharletter	10:--	= 83:50
Diverse		
2 st lampro	3:--	
1 st tub	10:--	
1 st klosett	5:--	
Diverse böcker och album	5:--	
1 antik kosa	2:--	
3 lufter gardiner	2:--	
Butelj	2:--	
1 st fäll	5:--	
6 st stenrukor	1:--	
1 st hemkvarn	2:--	

Vattenhinkar	0:50	
1 tunna	0:50	= 38:--
Kontanta penningar	17:62	= 17:62
Summa tillgångar		= 527: 67
2. skulder:		
Petru? I Torp enl revers		
Bo 250 ränta 15:--	265:--	
Mamsell Kruse Bo 100:		
Ränta 5:--	105:--	
Fröken Hilma Jonsson i		
Ödeshög 100:--	100:--	
Begravningskostnader enl		
Räkningar	230:96	= 700:96
Boets skuld alltså		173:29
Sålunda enligt uppgift anteckna vi, värdera vi, betygar som ovan		
Emil Augustinsson	Karl Löf	
Folkskollärare	Köpman	

Att allt blivit rätt uppgivit och intet med vett och vilja blivit dolt eller eller utelämnats,
intygar under edlig förpliktelse å egna, samt på grund av fullmakter å övriga
sterbhusdelägares vägnar som ovan
Jenny Petersson

Johannavisan - handelsman Johanna uti Ödeshög av Leif Werner

Handelsman Johanna
uti Ödeshög
sålde mjöl o kryddor
i sin handelsbod,
Handelsman Johanna
uti Ödeshög
tidigt varje morgon
hon bakom disken stod
Och friarna var många
men ingen av dem dög,
Hon hade andra planer
uti Ödeshög.
Refr: Do di dej do di dej do do do di dej

Handelsman Johanna
uti Ödeshög
förde noga räkning
i sin kassabok.
Handelsman Johanna
uti Ödeshög
gav inga krediter
ty hon var alltför klok
Hon köpte och hon sålde
o lade sen på hög

o snart så var hon rikast
uti Ödeshög
Refr: Do di dej

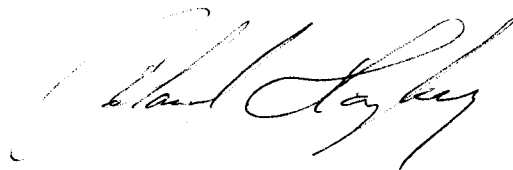
Handelsman Johanna
uti Ödeshög
träffades av blixten
å så blev hon kär
Handelsman Johanna
uti Ödeshög
gifte sig med Pettersson
som var så blyg o fjär
men i den äkta sängen
där var han inte trög
och snart så fick dom 13 barn
i Ödeshög.
Refr Do di dej.....

Handelsman Joanna
uti Ödeshög
köpte nio gårdar och ett apotek
Handelsman Johanna
uti Ödeshög
hennes gråa vardag
var knappast någon lek
men hon blev respekterad
man tyckte att hon dög
Hon blev en mäktig kvinna
uti Ödeshög.
Refr: Do di dej.....

Handelsman Joahna
uti Ödeshög
hon finns inte längre
kvar här på vår jord
Handelman Joahna
utei Ödeshög
hennes minne lever,
beskrivs med vackra ord,
Ty hon var ganska ärlig
även om hon ljög
Det har jag hört berättas
uti Ödeshög.
Refr: Do di dej.....

Litteratur:
Wikdahl Magnus: Bebyggelsen i Ödeshög
I Rökstenens bygd

Ödeshögsbor
Tidskriften Idun 1899, minnesskrift
Hästhölmens Magsin AB
Minnesanteckningar från Sture Pharmansson
Samtal med fru Sundin.
Samtal med Carl August Gustavsson.

A handwritten signature in cursive script, likely belonging to Carl August Gustavsson, as mentioned in the text above. The signature is written in dark ink and is positioned in the upper right quadrant of the page.